

Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи

На сході Польщі значним літературно-видавничим центром став Люблін, де впродовж 20–30-х рр. виходили «Lucyfer», «Reflektor», «Barykada», «Dźwigary». Сюди згодом був перенесений заснований у Хелмі часопис «Kamena».

Крім видань загальнодержавного значення, майже кожне воєводство мало місцеву періодику, яка здебільшого літературну тематику висвітлювала в широкому суспільному контексті. Регіональні часописи намагалися задовольняти літературні потреби та читацькі смаки свого краю. Вони висвітлювали культурне життя у провінції, відкривали молоді таланти, формували фундамент для впровадження нових зразків літературної культури. Їх роль у літературному та культурному процесі міжвоєнних років менш помітна, проте не менш важлива.

Висновки. На міжвоєнну добу припадає період бурхливого розвитку літературної періодики, зумовлений яскравою палітрою літературних груп, громадських рухів та ідеологічних тенденцій. На цьому історичному етапі набуває особливого поширення польська власне – літературна періодика, покликана презентувати виключно літературний дискурс. Значно розширюється географія літературних видань, зростають їх наклади. З елітних вони поступово переростають у популярні видання для широкої читацької аудиторії, стають рушійною силою процесу формування масової культури.

Список використаної літератури

1. Gazda G. «Awangarda» / G. Gazda // Słownik literatury polskiej XX wieku. – Wrocław : Wydawnictwo «Zakład Narodowy im. Ossolińskich», 1996. – S. 66.
2. Encyklopedia wiedzy o prasie / pod red. Juliana Maślanki. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1976. – 284 s.
3. Łojek J. Dzieje prasy polskiej / J. Łojek, J. Myśliński, W. Władyka. – Warszawa, 1988. – S. 116–117.
4. Makowiecki A. Z. Czasopiśmiennictwo literackie / A. Z. Makowiecki // Słownik literatury polskiej XX wieku. – Wrocław : Wydawnictwo «Zakład Narodowy im. Ossolińskich», 1996. – S. 127–136.
5. Paczkowski A. Prasa polska w latach 1918–1939 / A. Paczkowski. – Warszawa : PWN, 1980. – 520 s.
6. Sierocka K. Czasopisma Literackie / K. Sierocka // Literatura Polska 1918–1975. T. 1. 1918–1932. – Warszawa, 1975. – S. 81–135.
7. Słownik literatury polskiej XX wieku. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 1992. – 1432 s.
8. Tambor J. Procesy w Polszczyźnie / J. Tambor // Słownik literatury polskiej XX wieku / pod red. Marka Pytasza. – Katowice, 2001. – S. 318.
9. Żółkiewski S. Kultura literacka 1918–1932 / S. Żółkiewski. – Warszawa, 1973. – 483 s.

УДК 316.744

В. Я. Мороз – кандидат філологічних наук, докторант
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

Аксіологічні стратегії урбаністичного дискурсу

*Роботу виконано на кафедрі теорії та практики
журналістики КПУ*

Статтю присвячено актуальним питанням комунікації, аналізу її історичних типів, розгляду урбаністичного соціуму як феноменального явища в соціокультурному просторі. Визначено аксіологічні стратегії міського населення античних держав Північного Причорномор'я в VII ст. до н. е.

Ключові слова: комунікація, урбаністичний соціум, грецькі поліси, аксіологічні стратегії, дискурс.

Мороз В. Я. Аксіологические стратегии урбанистического дискурса. Посвящается актуальным вопросам коммуникации, анализируются ее исторические типы, рассматриваются вопросы урбанистического социума как феноменального явления в социокультурном пространстве. Определены аксиологические стратегии городского населения античных государств Северного Причерноморья в VII в. до н. э.

Ключевые слова: коммуникация, урбанистический социум, греческие полисы, аксиологические стратегии, дискурс.

© Мороз В. Я., 2012

Moroz V. Y. Axiological Strategy of Urban Discourse. The article is devoted to topical issues of communication, analyzed its historical styles, the issues of urban society as a phenomenal events in social and cultural space. Axiological defined strategy of the urban population of the ancient Northern Black Sea coast in VII century. BC.

Key words: communication, urban society, Greek polis, axiological strategy discourse.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема урбанізації є актуальною в сучасній науковій думці. Не менш важливою і малодослідженою є проблема вивчення урбаністичного шляху розвитку античних міст – держав Північного Причорномор'я в VII ст. до н. е. Феномен полісів (культові споруди, будівлі, вулиці, площі, майдани) полягає у створенні історичного типу комунікації, особливого місця для спілкування, певного космосу урбаністичного простору, у якому може відбуватися зміна соціальних формацій, культурних парадигм, типів культурної свідомості тощо. У такому значенні місто, на наш погляд, постає як певний поліфонічний соціум. Слід зазначити, що населення причорноморських античних міст мало переваги над місцевим населенням подніпровського краю в побуті, культурі, освіті, науці, мистецтві, філософії і педагогіці. Крім цього, тисячолітня історія античної цивілізації у Північному Причорномор'ї позначилася перенесенням полісної системи управління, прогресом у технології землеробства, ремесла та товарно-грошових відносин.

Мета статті полягає у науковому осмисленні й теоретичному обґрунтуванні аксіологічних стратегій сакрального, естетичного, філософського світобачення урбанізованого населення античних міст – держав Північного Причорномор'я.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. У науковій думці існує твердження, що процес урбанізації пройшов три стадії: від виникнення міст до XVIII ст.; кінець XVIII – початок XX ст.; метрополізація й дезурбанізація (XX–XXI ст.). Урбанізація як соціально-економічне явище характеризується значним зростанням міст, міського населення, поширенням міського способу життя на все суспільство. Специфічні особливості розвитку міст, різноманітні процеси в міському середовищі покликали до життя відповідні урбаністичні теорії: концепція урбаністичної екології (Р. Парк, Е. Берджесс), урбанізм як спосіб життя (Л. Вірт), композиційна теорія (Г. Ганс), теорія субкультури (К. Фітер) та ін. Урбанізація трактується як історичний процес швидкого зростання старих і поява нових міст та підвищення їхньої ролі в економічному й культурному житті суспільства [2, 1301]. У VII ст. до н. е. урбанізація як історичний тип комунікації знаходить своє вираження у швидкому зростанні і появі нових міст на північних берегах Чорного й Азовського морів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Значну роль в історії України відіграли античні міста – держави, які були «аванпостами міської цивілізації» [8, 33]. М. Грушевський зазначає, що, *починаючи з VIII ст., а може, ще і з VII ст. до н. е., на Чорноморському узбережжі почали обживатися греки, які переселилися сюди з різних своїх міст, тікаючи від міжусобиць та воєн, шукаючи спокійного притулку у цих далеких краях. Сюди ще раніше приїжджали для торгівлі їхні земляки, привозячи всякого роду товари й обмінюючи їх на всяку всячину в наших краях, а тоді залишалися тут і на проживання. Так з'явилися грецькі міста-колонії на нашому узбережжі: Тіра на лимані Дністра, Ольвія на лимані Дніпра, Херсонес біля нинішнього Севастополя, Феодосія – де й тепер стоїть, Пантікапей – тепер Керч, Фанагорія на протилежному березі притоки, Танаїс біля теперішнього Ростова і багато інших, менш значних міст* [4, 17].

Колоністи привезли із собою на нові землі традиційну для Давньої Греції форму соціально-економічної та політичної організації суспільства – поліс. **Полісна модель** суспільного устрою є чинником історичного типу комунікації, вона органічно поєднувала місто як центр політичного життя, ремесла, торгівлі та культури, а також хору – прилеглу сільськогосподарську округу. Така структура давала змогу місту-державі бути самостійною, самодостатньою, життєздатною одиницею [7, 31]. Феномен полісів виявлявся у чітко спланованій забудові. Урбанізований простір наповнювався портовими, торговими, адміністративними та культовими районами, що поділялися на квартали. Міська модель являла собою центр, де знаходилася головна площа – агора, а навколо неї розташовувалися адміністративні споруди, гімназії, крамниці. Сакральність центральної площі визначалася ще й тим, що до агори приєднувалася священна ділянка – теменос, на якій були сконцентровані храми, вівтарі, росли священні гаї. Поряд із містом знаходився цвинтар – некрополь.

Міста оточувалися міцними оборонними стінами з баштами. Грецькі міста були благоустроєними, мали спеціальні гідросистеми, у яких вода подавалася керамічним водопроводом, широкі вулиці були завжди чистими [6, 29]. Грецькі поліси, без сумніву, відігравали значну роль в економічному й культурному житті суспільства. Вони ставали осередками нагромадження, збереження і передавання інформації. Серед них виокремлюється **Ольвія** – місто-держава поблизу сучасного села Парутине на Миколаївщині. Це місто заснували вихідці з Мілета в середині VI ст. до н. е. Про нього є згадки: у період **розквіту** в місті налічувалося 6–10 тис. жителів [1, 15].

Міська модель Ольвії являє собою схему: центральна площа – культова споруда – вулиці – будівлі – люди, оскільки народна космогонія ставила місто в центр Всесвіту. Головним його атрибутом було розташування на узвишші, де будувалася головна культова споруда. Отож місто символізувало космічне світобачення народу в глибоку давнину. Назвемо означники міської цивілізації, її традиційні атрибути: у центрі **Ольвії** знаходилися **агора, торговельні ряди, гімназії, адміністративні споруди** тощо. **Будинки** мали підвали, цистерни для зберігання води, господарські споруди. Оборонна функція виявлялася в тому, що **місто** було захищене кам'яними мурами і баштами [1, 15].

Неподалік від Ольвії так само вихідці з Мілета заснували **місто Тіра** (кінець VI ст. до н. е. – IV ст. н. е.) біля сучасного Білгорода-Дністровського. Специфіка його розвитку виявлялася у побудові: домінуючою ознакою міста є верхня частина: **місто** складалося з трьох частин: **верхньої, терасної і нижньої**. Традиційною атрибутикою відзначалось **верхнє місто**, у якому розташовувалися громадські **будівлі**, в терасному – житлові квартали, у нижньому – ремісничі майстерні та склади. Кам'яні стіни **будинків** зсередини прикрашали розписами. У II ст. н. е. в Тірі було споруджено цитадель для римського гарнізону. Чисельність жителів **міста** сягала 2–4 тис. осіб [1, 15].

Ще одним великим полісом у Північному Причорномор'ї був **Херсонес** (нині територія м. Севастополя). Його заснували у 422–421 рр. до н. е. вихідці з Гераклеї Понтійської [1, 15]. Вулиці, як головні міські артерії, слугували знаком просторової орієнтації: **ширина вулиць міста** становила 4–6,5 м. Головна вулиця вела до храму, що стояв на площі. Майдани, площі символізували суспільний аспект міської сім'ї. Сакральні споруди розміщувались у центрі міста, а духовні осередки культури – неподалік, наприклад **театр**. Загальна площа **міста** у V ст. до н. е. становила 35 га. **Розквіт Херсонесе** припадає на кінець IV ст. до н. е. У цей час місто перетворилося на культурний і торговельний центр Південно-Західного Криму [1, 15]. Херсонес як самостійна одиниця стає центром збереження інформації, передачі загальнолюдських цінностей.

Для характеристики полісної моделі суспільного устрою наведемо своєрідний ланцюжок у вигляді компонентів: місто – урбанізація – людина – суспільство. У цій структурній моделі виявляється зв'язок між містом і навколишнім ландшафтом. Аксіологічний компонент «людина – суспільство» розкриває особливості міського життя, його вплив на людей, рівень їх наукового розвитку і свідомості, значущості в цьому світі. **Аксіологічні стратегії** міського населення античних держав Північного Причорномор'я виявлено: 1) **у формах й особливостях державного управління**: грецькі міста-держави були рабовласницькими республіками, мали законодавчу (народні збори), виконавчу (колегії та магістрати) і судову владу. Громадяни полісів мали широкі права (за винятком рабів, жінок та іноземців). Одночасно з республіканським ладом виникає монархічна форма правління – Боспорське царство (на Керченському та Таманському півостровах) – 480 р. до н. е. Протягом тисячолітнього існування причорноморських міст-держав виділяється два періоди в їх історії – грецький (друга половина VII – середина I ст. до н. е.) та римський (I ст. н. е. – середина IV ст. н. е.) [3, 21]; 2) **у виборності влади**: вищим органом влади були збори усіх вільних громадян чоловічої статі, які досягли повноліття. Крім цього, важливу роль у процесі комунікації відігравали народні збори, які приймали закони і вирішували найважливіші питання; 3) **у різноманітті функцій**: а) повсякденним життям міста керували виборна Рада та колегії, що здійснювали спостереження за всією діяльністю жителів міста. Заслужують на увагу твердження вчених, що члени Ради обиралися на місяць, а її секретар (грамматевс) – на рік; б) формальні релігійні функції виконував так званий «цар» (басилевс), що сприймається як епонім, тобто його ім'ям називався і датувався рік; 4) **у сфері дотримання правопорядку**: а) функція здійснення контролю за діяльністю стратегів та інших магістратур у сфері дотримання правопорядку належала архонтам; б) колегія деміургів охороняла чистоту демократичного ладу; в) у містах-державах існували народний суд і

спеціальні посадові особи – дікасти (судді); г) рішення суду приймалися за допомогою голосування камінчиками, тобто шляхом таємного голосування, як зазначено й у херсонеській присязі: «буду судити камінчиками за законами»; г) державна скарбниця і «священні гроші» перебували у віданні різних осіб, які також обиралися народом, а по закінченні терміну служби звітували перед народними зборами; д) агораномі спостерігали за порядком на ринку, астиноми – за точністю мір, ватів й об'єму, імена останніх ставилися на монетах і ручках амфор; е) до найважливіших посадових осіб відносилися й номофілаки – магістрати, які наглядали за дотриманням законів, за державними органами та окремими чиновниками з метою попередження протизаконних дій. Ця магістратура характерна винятково для аристократичних і олігархічних держав, де номофілаки мали право накладати покарання, призначати послів тощо; 5) у педагогічній діяльності: у Північному Причорномор'ї надавали великого значення фізичному вихованню і навчанню, тому тут існували особливі посади гімнасіархів. Зазначимо, що всі посади були виборними, а обрання здійснювалося у вигляді голосування підняттям рук або за жеребом; 6) у керівній ролі і багаторазовій виборності землевласників: керівна роль у всіх міських органах влади належала найбільшим землевласникам. Часто одні й ті ж самі особи обиралися багаторазово на різні посади. Так, із херсонеського напису III ст. до н. е. ми дізнаємося, що якийсь Агасикл, син Ктесія, був і стратегом, і жерцем, і агораномом, і гімнасіархом, керував будівництвом оборонних стін і устроєм ринку, піклувався про гарнізон міста, а також здійснював розмежування виноградників. Управління окремими адміністративно-територіальними одиницями, на які поділялася хора, здійснювалося, ймовірно, тейхеархами. Тейхеархи – категорія посадових осіб, відома з херсонеського декрету на честь Діофанта – полководця Мітрідата Євпатора. Очевидно, ці посадові особи були начальниками гарнізонів фортець, розкиданих по хорі. Вони повинні були тримати у покорі населення, яке не мало прав громадянства, слідкувати за збиранням з них данини-форосу та по можливості забезпечувати контроль над нещодавно приєднаними територіями [5, 40]; 7) у феномені полісів: забудова міст враховувала одночасне підведення водопостачання, спорудження каналізаційних систем, створення приміщень для театральних вистав, спортивних змагань та здійснення релігійних обрядів [3, 21].

Висновки. По-різному склалися історичні долі античних держав Північного Причорномор'я. Роль та їх значення в історії давнього населення, яке проживало на теренах сучасної України, важко переоцінити. Тисячолітня епоха існування античної цивілізації залишила глибокий слід у державності наступних поколінь. Її традиції стали підґрунтям світоглядних позицій і державотворчих традицій населення ранньосередньовічних міст Криму. Тому незаперечним є той факт, що осмислення феномена міста в суспільстві загалом і в житті людини зокрема потребує наукового висвітлення у сфері соціальних комунікацій. Аналіз аксіологічних стратегій у духовній культурі міського населення античних держав Північного Причорномор'я, дослідження рефлексії урбаністичного способу буття, вивчення аксіологічних моделей урбаністичного соціуму як історичного типу комунікації складатиме подальші студії наших наукових розвідок.

Список використаної літератури

1. Бонь О. І. Історія України: курс лекцій : навч. посіб. / О. І. Бонь, О. Л. Іванюк. – К. : Вища шк., 2008. – 463 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
3. Гончарук П. С. Історія України з найдавніших часів до початку XX століття: курс лекцій : навч. посіб. / П. С. Гончарук // – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 528 с.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / М. Грушевський ; уклад. Й. Й. Брояк, В. Ф. Верстюк. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО»», 2010. – 736 с.
5. Історія державності України: Експериментальний підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки, О. Н. Ярмиша. – Х. : ТОВ «Одісей», 2004. – 608 с.
6. Лазарович М. В. Історія України : навч. посіб. / М. В. Лазарович. – К. : Знання, 2008. – 683 с.
7. Литвин В. М. Історія України : навч. посіб. / В. М. Литвин, В. М. Мордвінцев, А. Г. Слюсаренко. – К. : Знання – Прес, 2002. – 669 с.
8. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний ; пер. з англ. Ю. І. Шевчука ; вступ. ст. С. В. Кульчицького. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К. : Либідь, 1993. – 720 с.